

ZNAČAJ KOORDINACIJE ZDRAVSTVENOG TIMA I PORODICE ZA PRIMENU RANIH INTERVENCIJA U VANREDNOJ SITUACIJI

THE IMPORTANCE OF COORDINATION THE HEALTHCARE TEAM AND THE FAMILY FOR THE APPLICATION OF EARLY INTERVENTIONS IN AN EMERGENCY SITUATION

Jasmina Milošević^{1,2}, Ivana Bekić¹, Nadja Jocić¹

¹Bolnica za dečije plućne bolesti i tuberkulozu, KBC „Dr Dragiša Mišović“, Beograd, Srbija

²Udruženje javno-zdravstvenih edukatora Srbije „Sanus habitus“, Beograd, Srbija

ORCID iD: Jasmina Milošević
Ivana Bekić
Nadja Jocić

N/A
<https://orcid.org/0009-0004-1193-8384>
<https://orcid.org/0009-0005-5199-5276>

Sažetak

Uvod: Vanredna situacija ne sme remetiti optimalan rast i razvoj ni jednog deteta. Veoma važni faktori u očuvanju porodičnog zdravlja i uspešnom funkcionisanju porodice su primena odgovarajućeg znanja i veština, strpljivost, humanost i kontinuiran timski rad roditelja i stručnjaka koji se bave ranim razvojem dece.

Cilj rada: Ovaj istraživački rad povezan je sa unapređenjem sistema zdravstvene zaštite dece primenom adekvatnih mera rane intervencije u vanrednoj situaciji. Cilj je da se utvrdi stepen funkcionisanja saradnje zdravstvenih profesionalaca i roditelja u pedijatrijskoj praksi.

Metodologija: Istraživanje je sprovedeno 2020. godine u KBC “ Dr Dragiša Mišović - Dedinje “. Uzorkom je obuhvaćeno 122 roditelja hospitalizovane dece i 63 zdravstvena radnika i saradnika. Primenjen je program SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) verzija 25.0, upotrebljene mere deskriptivne statistike, frekvencije i procenti.

Rezultati: Rezultati pokazuju da (95,1%) roditelja prepoznaje značaj sopstvenog angažovanja u primeni ranih intervencija tokom vanrednih situacija u saradnji sa zdravstvenim timom, njih (86,9%) ima mišljenja da će tako zdravstvene usluge biti kvalitetnije. Stav da je participacija roditelja u primeni ranih intervencija značajna ima (76,2%) zdravstvenih profesionalaca, dok (4,8%) smatra da njihovo učesće nije poželjno, skoro jedna petina nije sigurna. Zaposleni na pedijatrijskim odeljenjima obuhvaćeni istraživanjem gotovo su jednoglasni (95,2%) o važnosti primene RI u zdravstvenoj zaštiti dece, dok njih (85,7%) ističe štetnost uskraćivanja ranih intervencija.

Zaključak: Multidisciplinarna saradnja svih aktera koji se na direktan, ali i indirektan način bave pružanjem ranih intervencija tokom vanredne situacije ključna je za bolji kvalitet zdravstvenih usluga.

Ključne reči: rane intervencije, vanredne situacije, saradnja

Summary

Introduction: An emergency situation must not disturb the optimal growth and development of any child. Very important factors in preserving family health and the successful functioning of the family are the application of appropriate knowledge and skills, patience, humanity and continuous teamwork of parents and experts who deal with the early development of children.

Objective: This research work is related to the improvement of the health care system for children by applying adequate measures of early intervention in an emergency situation. The goal is to determine the level of cooperation between health professionals and parents in pediatric practice.

Methods: The research was conducted in 2020 at the KBC “Dr Dragiša Mišović - Dedinje”. The sample included 122 parents of hospitalized children and 63 health workers and associates. The program SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) version 25.0 was applied, the measures of descriptive statistics, frequencies and percentages were used.

Results: The results show that (95.1%) parents recognize the importance of their own involvement in the implementation of early interventions during emergency situations in cooperation with the health team, they (86.9%) are of the opinion that this way the health services will be of better quality. The opinion that the participation of parents in the application of early interventions is significant is held by (76.2%) health professionals, while (4.8%) believe that their participation is not desirable, almost one fifth is not sure. The employees of the pediatric departments included in the research are almost unanimous (95.2%) about the importance of applying RI in the health care of children, while they (85.7%) emphasize the harm of denying early interventions.

Conclusion: The multidisciplinary cooperation of all actors who directly and indirectly deal with providing early interventions during an emergency situation is crucial for better quality of health services.

Keywords: early interventions, emergency situations, cooperation

UVOD

Veoma važni faktori u očuvanju porodičnog zdravlja i svakodnevnom uspešnom funkcionisanju porodice za vreme vanredne situacije su konstantna primena odgovarajućeg znanja i veština, strpljivost, humanost i kontinuirani timski rad kako roditelja, tako i stručnjaka koji se bave ranim razvojem dece. Podizanje svesti zdravstvenih radnika i saradnika, porodice i celog društva o značaju prevencije i tretmana hroničnih ne-

zaraznih bolesti tokom vanredne situacije podstiče na optimalnu pripremu svakog deteta, njihovih roditelja i stručnjaka za specifične uslove. U najboljem interesu dece-pacijenata sa aspekta ostvarivanja najkvalitetnije zdravstvene zaštite tokom vanredne situacije neophodan je holistički pristup u sveobuhvatnoj prevenciji i ranoj intervenciji u skladu sa dobrom kliničkom praksom i najsavremenijim dostignućima iz ove oblasti kod nas i u svetu.

RANE INTERVENCIJE U VANREDNOJ SITUACIJI

Sistemi zaštite dece mogu biti neaktivni ili oslabljeni tokom vanrednih situacija. Vanredne zdravstvene krizne situacije zahtevaju drugačiji pristup i mnogo odluka, postupaka i ranih intervencija koje se realizuju „u hodu“ zbog konteksta izmenjenog režima svakodnevnog funkcionisanja i okruženja. Socio-ekonomski pokazatelji longitudinalnog istraživanja o uticaju pandemije COVID-19 na porodice sa decom u Srbiji koje je sproveo UNICEF tokom 2020. godine ukazuju da se jedna petina svih domaćinstava sa decom susrela sa smanjenjem prihoda (1). Podaci istraživanja govore da postoji visok procenat nepovoljnih porodičnih, socijalnih i etničkih prilika i ukazuju da treba preduzeti odgovarajuće aktivnosti u poboljšanju uslova u kojima deca odrastaju (2).

Prve godine života deteta imaju izuzetan uticaj na celokupni razvoj deteta, u prvim mesecima i godinama je najintenzivniji razvoj mozga koji direktno zavisi od uticaja, iskustava i stimulansa kojima se dete izlaže u ovom periodu razvoja. Tretman dece je individualan, specifičan sa diferencijalnim pristupom, uz razvoj empatije. Najznačajniji iskustveni uticaj na rani razvoj dece imaju roditelji te se iz tog razloga mora posebno voditi računa o roditeljima i pozitivnom roditeljstvu tokom vanrednih situacija, naročito zbog otežane komunikacije između pacijenata, osoblja i članova porodice. Radna grupa za zaštitu dece (Child Protection Working Group – CPWG) je globalno telo za koordinaciju zaštite dece u vanrednim situacijama (3). Grupu čine nevladine organizacije, agencije Ujedinjenih nacija, stručnjaci i druge akteri okupljeni oko zajedničkog cilja.

Problemi u razvoju dece variraju tokom vanredne situacije. Osnovni simptomi ispoljavaju se kroz oštećenje ili zastoj u razvoju verbalnih i neverbalnih sposobnosti komuniciranja, oštećenje u razvoju recipročnih socijalnih interakcija, nedostatak empatije i stereotipno ponašanje, što pod otežavajućim i neizvesnim okolnostima predstavlja dodatni problem. Deca sa smetnjama u razvoju zahtevaju dodatan paket mera i poseban prioritet u sprovođenju ranih intervencija. U oblasti poznavanja deteta roditelj je ekspert, najviše vremena provodi sa svojim detetom i njegova zapažanja treba ozbiljno razmatrati jer daju značajan doprinos u praktičnim savetima. Porodice i profesionalci treba da rade zajedno u najboljem interesu deteta. Potrebna je izuzetna veština stručnjaka i porodično orijentisan pristup zbog značaja sigurnosti u odnosu na spoljašnje okruženje (4). Dodatni problemi izazvani nedostatkom verodostojnih i tačnih informacija mogu postati glavni izvori anksioznosti za one koji su pogođeni vanrednom situacijom, izazivajući zbunjenost i nesigurnost. Zbog toga je neophodno što ranije prepoznati problem i uključiti se u rehabilitacijsko-edukativni program.

SARADNJA I PARTNERSKI ODNOS RODITELJA I STRUČNJAKA

U najranijem detinjstvu dete i porodica prvenstveno su usmereni na zdravstveni sistem. Roditeljima treba obezbediti kontinuirano, istinito informisanje i pomoć u razumevanju dijagnoze i postupaka lečenja. O značaju komunikacije sa detetom u periodu ranog detinjstva potrebno je temeljno savetovanje roditelja. Pružanje pomoći porodici u svakodnevnom funkcionisanju i uvođenje novih obrazaca ponašanja je neophodno i tokom vanredne situacije. Zbog prilagođavanja novonastalim promenama nužne su unapred planirane aktivnosti, kao i vrednovanje postignutih re-

zultata radi preduzimanja daljih aktivnosti i mera. Zdravstvene i socijalne posledice mogu biti teške i posebno uticati na najugroženiju decu, dodatno pojačavajući nejednakost, siromaštvo i dostupnost medicinskih usluga.

Način komunikacije i kontakata je izmenjen i prati obavezne mere zaštite koje su na snazi u vanrednoj situaciji. Profesionalci u svom radu moraju sagledati sve potencijalne rizike koji mogu uticati na promene rutine življenja kako deteta, tako i njegove porodice (5). U globalu, mere higijene i strategije distanciranja su deo porodične i društvene krize kada treba uraditi ono za šta ste posvetili svoj profesionalni život: pružiti sveobuhvatnu, stalnu brigu deci i njihovim porodicama i tokom pandemija (6). Epidemija i karantin mogu imati brojne posledice po život dece i adolescenata, mogu dovesti do akutnog i hroničnog stresa, zabrinutosti za članove porodice te do zatvaranja u kuće u mnogim zemljama, pri čemu je često otežan pristup internetu i društvenim mrežama (7).

U saglasnosti sa Konvencijom UN o pravima dece u sistemu zdravstvene zaštite moraju se sprovesti intenzivnije obuke profesionalaca za komunikacijske veštine u oblasti pedijatrije i primenjivati odgovarajuća interdisciplinarna rešenja. Na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu organizovane su za defektologe svih usmerenja Specijalističke akademske studije rane intervencije u detinjstvu a specijalista defektolog sa kompetencijama za rani razvoj dece treba da bude deo zdravstvenog tima (8).

POSTUPAK ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je obavljeno 2020. godine u KBC „Dr Dragiša Mišović - Dedinje“ u Beogradu i ima za cilj da utvrdi stepen funkcionisanja saradnje zdravstvenih profesionalaca i roditelja tokom primene ranih intervencija u pedijatrijskoj praksi tokom vanredne situacije. U skladu sa principima profesionalne etike za sprovođenje istraživanja dobijena je saglasnost navedene zdravstvene ustanove. Etička komisija Medicinskog fakulteta u Novom Sadu je takođe odobrila ovo istraživanje. Ispitanici su adekvatno informisani o projektu, nakon dobrovoljnog pristanka i potpisivanja saglasnosti za sprovođenje istraživanja pristupljeno je individualnom anketiranju u trajanju od 15–20 minuta. Uzorkom je obuhvaćeno 122 roditelja i 63 zdravstvena radnika i saradnika. Instrumenti primenjeni u istraživanju su Upitnik za zdravstvene radnike i zdravstvene saradnike koji sadrži 15 tematskih pitanja i Upitnik za roditelje koji sadrži 12 pitanja. Dobijeni podaci analizirani su primenom programa SPSS (Statistical Package for Social Sciences) verzija 25.0, a u obradi rezultata korišćene su mere deskriptivne statistike, frekvencije i procenti.

ODABRANI REZULTATI

Mišljenje zdravstvenih profesionalaca

Tabela 1. Značaj primene ranih intervencija u vanrednim situacijama

Table 1. The importance of early interventions in emergency situations

Postavljeno pitanje	Da N (%)	Ne N (%)	Nisam siguran/na N (%)
Da li je prema Vašem mišljenju primena RI u vanrednim situacijama značajna?	60 (95,2)	0 (0)	3 (4,8)

Na osnovu podataka prikazanim u tabeli 1, značajna većina ispitanika, 95,2% smatra je da primena ranih intervencija u vanrednim situacijama od značaja, dok preostalih 4,8% ispitanika nije sigurno. Rano prepoznavanje problema u razvoju dece i blagovremena podrška pomažu u obezbeđivanju kontinuiteta pružanja zdravstvenih usluga.

Tabela 2. Štetnost usled izostanka ranih intervencija tokom vanredne situacije

Table 2. Harm due to lack of early interventions during an emergency

Postavljeno pitanje	Da N (%)	Ne N (%)	Nisam siguran/na N (%)
Da li bi se, prema Vašim saznanjima, detetu i njegovoj porodici mogla naneti šteta ukoliko primena RI tokom vanredne situacije izostane?	54 (85,7)	0	9 (14,3)

Tabela 2. Ispitani zdravstveni radnici i saradnici su većinom (85,7%) mišljenja da izostanak primene RI može naneti štetu, dok preostali broj ispitanika nije siguran.

Tabela 3. Učestvovanje roditelja u primeni RI u sistemu zdravstvene zaštite

Table 3. Participation of parents in the implementation of RI in the health care system

Postavljeno pitanje	Da N (%)	Ne N (%)	Nisam siguran/na N (%)
Prema Vašem mišljenju da li je potrebno da roditelji učestvuju u primeni RI u sistemu zdravstvene zaštite?	48 (76,2)	3 (4,8)	12 (19,0)

Prema podacima prikazanim u tabeli 3, najveći broj ispitanika (76,2%) je mišljenja da je potrebna participacija roditelja u primeni RI, (4,8%) zdravstvenih radnika i saradnika smatra njihovo učešće nije potrebno, skoro jedna petina nije sigurna. Razlog za ovakav stav ispitanika može biti objašnjen iskustvom sa roditeljima koji su ih ometali prilikom pružanja zdravstvenih usluga.

Mišljenje roditelja

Tabela 4. Saradnja svih aktera u zbrinjavanju dece tokom pandemije

Table 4. Cooperation of all actors in the care of children during the pandemic

Postavljeno pitanje	Da N (%)	Ne N (%)	Nisam siguran/na N (%)
Mislite li da roditelji, zdravstveni radnici i saradnici moraju međusobno da saraduju tokom pandemije u najboljem interesu dece?	116 (95,1)	2 (1,6)	4 (3,3)

Tabela 4. Međusobna saradnja sa zdravstvenim timom tokom vanredne situacije je nepohodna za ostvarivanje najboljeg interesa dece prema mišljenju najvećeg broja ispitanih roditelja (95,1%). Može se zaključiti da ispitanici roditelji prepoznaju i značaj sopstvenog angažovanja i saradnje porodice sa ostalim službama za ispunjavanje individualnih potreba deteta i njegove porodice.

Tabela 5. Uticaj blagovremene primene ranih intervencija na kvalitet zdravstvenih usluga

Table 5. The impact of timely implementation of early interventions on the quality of health services

Postavljeno pitanje	Da N (%)	Ne N (%)	Nisam siguran/na N (%)
Smatrate li da će zdravstvene usluge biti kvalitetnije ukoliko su deci pacijentima i njihovim pratiocima omogućene blagovremene rane intervencije tokom vanrednog stanja	106 (86,9)	2 (1,6)	14 (11,5)

Kada je u pitanju uticaj blagovremene primene RI na kvalitet zdravstvenih usluga (86,9%) ispitanih roditelja smatra da će zdravstvene usluge biti kvalitetnije ukoliko su deci omogućene blagovremene intervencije tokom vanrednog stanja, dok (11,5%) ispitanika nije sigurno. Samo (1,6%) ispitanika misljenja je da takva primena nema uticaj na kvalitet zdravstvenih usluga.

ZAKLJUČAK SA PREPORUKAMA

Ostvarivanje sveobuhvatne zdravstvene zaštite predstavlja elementarno pravo svakog deteta, to mora da važi i u vanrednoj situaciji, te je značaj teme za domaću i međunarodnu, naučnu i opštu javnost izuzetan. Stvaranje uslova za primenu ranih intervencija u vanrednoj situaciji je ulaganje u zdravlje i dobrobit dece. Nužnost prilagođavanja novim zdravstvenim rizicima zahteva profesionalne i porodične promene.

Potrebno je jačati kadrovske i tehničke potencijale i objediniti sve sektore koji se bave pružanjem usluga ranih intervencija deci sa smetnjama u razvoju, posebno tokom vanrednih situacija. Neophodno je sprovesti istraživanja o funkcionisanju zdravstvenog sistema u vanrednim situacijama jer nema adekvatnih smernica za primenu mnogobrojnih preventivnih aktivnosti.

Ključno je unaprediti i osavremeniti kvalitet pedijatrijskih zdravstvenih usluga za koordinaciju programa rane intervencije kroz efikasne mehanizme na lokalnom i nacionalnom nivou i obezbediti zakonodavne okvire koji uključuju sve resore i stručnjake kroz osnaživanje porodične, međuprofessionalne i intersektorske saradnje.

Literatura

- Istraživanje o uticaju pandemije Covid-19 na porodice sa decom u Srbiji (drugi talas istraživanja) Srbija, jun – jul 2020. Beograd: UNICEF; 2020.
- Milošević, J. Uloga i značaj zdravstvenih saradnika u ostvarivanju prava dece na zdravstvenu zaštitu. Doktorska disertacija: Beograd; 2019.
- UNICEF. Desa sa autizmom i COVID-19: Saveti za uspostavljanje dnevne rutine tokom epidemije korona virusa. Preuzeto 09. decembra 2020. godine sa: <https://www.unicef.org/serbia/deca-sa-autizmom-tokom-COVID19>
- Vulnerable groups and latest data July 2019. Children's Commissioner. 2020. Retrived 2nd december 2020. from <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/wp-content/uploads/2019/07/cco-vulnerability-2019-summary-table.pdf>
- Coppola M, Senatore I, Masullo, G. Parents in Pandemic: parents' perceptions of risks and psychological, relational, and pedagogical needs in childhood during the COVID-19 emergency in Italy. *Academicus - International Scientific Journal.* 2020; 22(22): 103-122.
- COVID-19: Procena socio-ekonomskog uticaja u Republici Srbiji - sept. 2020. Beograd: Ujedinjene nacije Srbija; 2020.
- Guessour SB, Lachal J, Radjack R, Carreter E, Minassian S, Benoit L, Moro MR. Adolescent psychiatric disorders during the COVID-19 pandemic and lockdown. *Psychiatry Res.* 2020;291:113264. doi: 10.1016/j.psychres.2020.113264. PMID: 32622172.
- Specijalističke akademske studije rane intervencije u detinjstvu. Novi Sad: Medicinski fakultet; 2020. Dostupno 4. novembra 2020. godine na <http://www.mf.uns.ac.rs/specraneint.php>